

УДК: 373.5.016:7(477+560)

DOI <https://doi.org/10.34142/27091805.2025.6.01.08>

© **Кюпелі Алі Ертугрул**

доцент кафедри образотворчого мистецтва університету Газі, Анкара, Туреччина

email: aliertugrulkupeli@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3485-8489>

© **Анварова Арзу**

магістрантка інституту освітніх наук університету Газі Анкара, Туреччина

email: anvarova2203@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4999-8989>

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ

У статті здійснено порівняльний аналіз навчальних програм з образотворчого мистецтва для закладів загальної середньої освіти України та Туреччини. Програми обох країн проаналізовано за такими аспектами: мета, зміст, навчально-виховний процес та система оцінювання. У дослідженні використано чотириступеневу модель порівняльної педагогіки Дж. Бердея та описовий аналіз. Результати дослідження показують, що навчальна програма України ґрунтується на теоретичних засадах і орієнтується на європейський підхід, тоді як програма Туреччини зосереджується переважно на практичних аспектах та збереженні культурної спадщини. Також виявлено суттєві відмінності в організації навчального процесу та оцінюванні результатів. У дослідженні підкреслюється, що мистецька освіта не обмежується лише розвитком технічних навичок, а є цілісною системою, що формує культурну ідентичність та естетичну чутливість особистості.

Ключові слова: мистецька освіта, порівняльна педагогіка, загальна середня освіта, Україна, Туреччина.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Освіта в галузі образотворчого мистецтва є однією з основних сфер загальної середньої освіти, що сприяє розвитку естетичної чутливості, творчого мислення та формуванню культурної ідентичності особистості (San, 1987). Динамічна структура освітніх систем у глобалізованому світі свідчить про те, що мистецька освіта — це не лише засіб формування технічних навичок, але й важливий компонент цілісного розвитку учня (Hurwitz & Day, 1995).

Мистецтво дає змогу особистості встановлювати естетичні та інтелектуальні зв'язки із зовнішнім світом, сприяє розвитку уяви та створенню оригінальних ідей (Kavcar, 1986, с. 195). Таким чином, мистецька освіта формує

не лише креативність, але й культурну свідомість, свободу самовираження та соціальну чутливість (Feeney & Moravcik, 1987).

Порівняльна педагогіка дозволяє системно аналізувати освітні практики різних країн і забезпечує важливі дані для вдосконалення освітніх систем (Tatlı & Adıgüzel, 2012, с. 144). Врахування культурних особливостей під час розроблення навчальних програм забезпечує їхню відповідність соціальному контексту (Rogan & Aldous, 2005). Мистецтво, як складова освітнього процесу, не лише відображає культурну структуру суспільства, але й має потенціал її трансформації (Yüksel & Sağlam, 2012). Роль мистецтва в навчальних програмах є визначальною не тільки для особистісного розвитку, але й для збереження культурної спадщини та формування поваги до різноманіття.

У цьому контексті актуальним є питання, як побудовані навчальні програми з образотворчого мистецтва в різних країнах і які освітні цілі вони переслідують. Це дослідження має на меті порівняти навчальні програми з образотворчого мистецтва в Україні та Туреччині на рівні середньої освіти з метою визначення підходів кожної країни до мистецької освіти. Європоцентричні реформи в Україні та структурований зміст програм Туреччини, який базується на культурній спадщині, створюють надійне підґрунтя для порівняльного аналізу.

Останні політичні кризи та війна в Україні призвели до змін в освітній системі. Туреччина стала однією з країн, які надали освітню підтримку українським учням у цей період. Тому порівняння програм з образотворчого мистецтва обох країн має значення не лише з педагогічної, а й з соціокультурної та політичної точки зору.

Дослідження також є важливим для розуміння ролі мистецької освіти у кризових ситуаціях — як чинника психологічної стійкості, збереження культурної ідентичності та соціальної адаптації. Крім того, результати цього дослідження можуть сприяти розробці більш інклюзивної та функціональної освітньої політики в обох країнах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У цьому дослідженні, присвяченому порівняльному аналізу програм з образотворчого мистецтва в середній освіті України та Туреччини, враховано теоретичні засади та структурні особливості навчальних програм, спираючись на праці провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників. У контексті змісту загальної середньої освіти важливими є дослідження О. Аліксійчука, В. Данилова, Т. Паньок, С. Буюргана, У. Буюргана, С. Стіркера та Їлмаза, які окреслюють теоретичні основи визначення цілей, структури та методів навчання.

Порівняльні дослідження, зокрема роботи А. Бекіроглу, А. Тантан, Ш. Аксоя, М. Гюрбюза, С. Гюльюза, С. Туни та Е. Карамеше, зробили значний внесок у вивчення змісту програм, цілей, оцінювання та освітніх процесів у різних країнах. Ці підходи слугують основою для аналізу освітньої філософії, організації навчального процесу та пріоритетів мистецької

освіти в Україні та Туреччині, підкреслюючи її роль у формуванні культурних цінностей, естетичної чутливості та креативності.

Формулювання цілей та завдань статті.

Основною метою цього дослідження є порівняльний аналіз навчальних програм з образотворчого мистецтва на рівні середньої освіти в Україні та Туреччині. Освітні системи формуються під впливом історичного, культурного та соціально-політичного контексту, що обумовлює як відмінності, так і подібності в підходах країн до мистецької освіти. У цьому зв'язку дослідження має на меті проаналізувати навчальні програми з образотворчого мистецтва обох країн за такими компонентами: цілі, ключові компетентності, зміст, навчально-виховні процеси та система оцінювання.

Відповідно до загальної мети, було сформульовано такі **дослідницькі завдання**:

а. Які подібності та відмінності існують між загальними цілями, ключовими компетентностями, спеціальними завданнями та очікуваними результатами навчальних програм з образотворчого мистецтва України та Туреччини?

б. Як структуровано зміст навчальних програм у кожній країні та які подібності й відмінності виявляються?

с. У чому полягають схожі та відмінні риси в організації процесів навчання і викладання в обох країнах?

д. Які подібності та відмінності можна визначити в підходах до оцінювання навчальних досягнень у Україні та Туреччині?

Виклад основного матеріалу.

1. Подібності та відмінності між загальними цілями, базовими вміннями, навчальними галузями та спеціальними цілями/результатами навчання в програмах середньої освіти Туреччини та України.

1.1. Загальні цілі та базові навички в програмах візуального мистецтва середньої освіти України та Туреччини.

Навчальні програми з образотворчого мистецтва в середній школі України та Туреччини демонструють як спільні риси, так і суттєві відмінності, що відображають їхні культурні пріоритети й освітні філософії.

В Україні програма орієнтована на розвиток культурної ідентичності, національної свідомості, естетичного судження, критичного мислення, поваги до культурного розмаїття та соціальної взаємодії. Мистецька освіта розглядається як інструмент громадянського становлення й суспільних трансформацій, акцентується емоційне сприйняття мистецтва та його інтеграція в соціокультурні процеси.

У Туреччині програма містить 14 чітко сформульованих загальних цілей, спрямованих на здобуття художніх знань, розвиток естетичної чутливості, уяви, технічних умінь і самовираження. Також включено такі аспекти, як екологічна свідомість, повага до прав людини, медіаграмотність, технологічна інтеграція та охорона праці.

Спільні цілі обох програм включають розвиток творчого потенціалу учнів, формування естетичної чутливості та ознайомлення з культурними цінностями.

Проте розставлення акцентів різниться: українська програма підкреслює соціальні, емоційні та етичні аспекти, а турецька зосереджується на технічній підготовці та продуктивності.

Аналіз змісту обох програм дозволяє виокремити основні базові навички, хоч і не подані як окремий розділ. В Україні ключовими навичками є: художнє інтерпретування, креативність, емоційна чутливість, міждисциплінарне мислення, підприємливість та громадянська свідомість.

Мистецтво трактується як процес інтелектуального та емоційного самовираження. У Туреччині основний акцент робиться на розвиток знанневих і психомоторних умінь: спостережливість, естетичне сприйняття, дизайн-мислення, аналіз і синтез, координація «рука-око-мозок», а також використання ІКТ у мистецькій діяльності.

Таким чином, український підхід орієнтований на цілісне формування особистості, з акцентом на соціальну відповідальність, тоді як турецький підхід – на вимірювані результати, технічні навички та збереження культурної спадщини. Обидві системи відображають сучасні тенденції мистецької освіти, формуючи різні освітні моделі відповідно до національних педагогічних орієнтирів.

1.2. Навчальні галузі в програмах з образотворчого мистецтва середньої освіти Туреччини та України

Навчальні програми з образотворчого мистецтва в Україні та Туреччині мають схожу трьохкомпонентну структуру.

В українській програмі ці компоненти інтегровані:

1. Знанневий компонент – охоплює поняття, теорії, історичні й культурні знання.
2. Діяльнісний компонент – включає практичну діяльність, творчі завдання, індивідуальні проекти.
3. Ціннісний компонент – спрямований на формування етичних цінностей, естетичної чутливості та культурної обізнаності.

Цей підхід забезпечує не лише засвоєння знань, а й емоційне сприйняття мистецтва та його зв'язок із соціальним досвідом, підтримуючи розвиток особистості.

У турецькій програмі компоненти мають чітко окреслену дисциплінарну будову:

1. Мистецтвознавство та естетика – розвиток аналітичного та естетичного мислення.
2. Культурна спадщина – ознайомлення з традиційним мистецтвом і цінностями.
3. Формотворення у візуальному мистецтві – розвиток практичних художніх навичок.

Спільними рисами обох програм є наявність трьох навчальних блоків, акцент на знання, практику та естетичні цінності, а також підвищення мистецької свідомості учнів.

Основні відмінності між програмами полягають у тому, що в Україні навчальні компоненти інтегровані, тоді як у Туреччині вони чітко розмежовані; українська програма передбачає окремий ціннісний компонент, тоді як у Туреччині цінності інтегруються через загальні цілі; турецька система зосереджена на досягненні вимірюваних результатів, а українська – на особистісному розвитку, емоційному сприйнятті та ціннісному осмисленні мистецтва. У системі результатів навчання Туреччина надає перевагу структурованим, чисельно визначеним цілям, тоді як українська програма демонструє гнучкість та зв'язок із педагогічними завданнями.

Загалом, Туреччина представляє більш

техніко-змістовий підхід, а Україна — інтегрований, ціннісно-орієнтований і особистісно-центрований. Обидві моделі мають свої сильні сторони та відображають національні освітні філософії й культурні пріоритети.

1.3. Спеціальні цілі/результати навчання 10–11 класів в програмах з образотворчого мистецтва України та Туреччини

Навчальні програми з образотворчого мистецтва для 10–11 класів у Україні та Туреччині відображають відмінні філософські підходи до мистецької освіти, водночас маючи спільні цілі, такі як розвиток естетичного мислення, культурної ідентичності та практичних навичок. Обидві програми базуються на трьох основних компонентах/навчальних сферах, проте реалізуються по-різному залежно від освітніх пріоритетів кожної країни.

У українській програмі:

- Знанневий компонент спрямований на міжкультурне вивчення мистецтва (Африка, Азія, Європа тощо), історичний аналіз та формування теоретичних знань.
- Діяльнісний компонент підтримує творчу активність учнів через проекти, інтерпретацію творів, цифрові технології, групову роботу та інтеграцію мистецтва в повсякденне життя.
- Ціннісний компонент акцентує увагу на емоційній взаємодії з мистецтвом, розвитку естетичної свідомості та внутрішньому осмисленню мистецьких цінностей.

У турецькій програмі:

- У галузі «Мистецтвознавство та естетика» акцент зроблено на національному мистецтві, зокрема на традиційних турецьких формах та живописі республіканського періоду. Учні аналізують історичні стилі, формують естетичні судження й порівнюють традиційне та сучасне мистецтво.
  - У сфері «Культурна спадщина» увага приділяється ознайомленню з історичними пам'ятками, музеями, галереями та ролі Атаюрка в розвитку культури. Практичні завдання часто пов'язані з локальною культурою.
  - У сфері «Формотворення» зосереджено увагу на технічних навичках: рисунок, портрет, дизайн, об'єм, друк та робота з фарбами.
- Програми з образотворчого мистецтва се-

редньої освіти України та Туреччини демонструють низку спільних тенденцій та концептуальних розбіжностей. Обидві програми спрямовані на формування культурної ідентичності, розвиток естетичного сприйняття та навичок інтерпретації мистецтва. Практична творча діяльність у кожній системі відіграє ключову роль: у Туреччині вона реалізується переважно через традиційні техніки, тоді як в Україні охоплює також сучасні засоби та цифрове мистецтво. В обох країнах мистецтво розглядається як важливий інструмент особистісного розвитку та самовираження учнів. Проте у змістовному підході спостерігаються помітні відмінності. Турецька програма акцентує увагу на національних традиціях, історичній спадщині та технічній підготовці учнів, у той час як українська програма має більш відкритий, міжкультурний характер і зосереджується на розвитку емоцій, креативності та критичного мислення. Результати навчання в українській програмі прямо передбачають емоційне залучення, суб'єктивний досвід та рефлексію, тоді як у Туреччині ці елементи включено на загальноцільовому рівні без окремого підкреслення у змісті. Крім того, українська програма реалізує цілісний підхід, що поєднує знанневий, діяльнісний і ціннісний компоненти, тоді як турецька система зосереджена переважно на передачі знань і формуванні прикладних умінь.

У 10–11 класах програма Туреччини розглядає мистецтво як інструмент збереження культурної спадщини й розвитку технічних умінь, у той час як українська програма позиціонує мистецтво як спосіб осмислення себе, своїх почуттів і світу через креативну діяльність та міжкультурну взаємодію. Ці відмінності підкреслюють різні освітні парадигми обох країн та їхнє бачення ролі мистецтва в сучасному суспільстві.

2. Подібності та відмінності вмісту програм з образотворчого мистецтва середньої освіти Туреччини та України

У дослідженні було проведено порівняння змістових структур навчальних програм з образотворчого мистецтва для середньої школи України та Туреччини з точки зору навчальних компонентів, організації результатів навчання та рівня автономії, наданої вчителям. Обидві програми мають трикомпонентну

структуру та передбачають гнучкість у реалізації навчального процесу.

Навчальна програма України складається з трьох компонентів:

1. Знанневий компонент,
2. Діяльнісний компонент,
3. Ціннісний компонент.

Кожен із компонентів спрямований на те, щоб учень розумів мистецтво концептуально, брав участь у творчому процесі та розвивав етичну й естетичну свідомість. Українська програма має більш цілісний підхід до навчання та зосереджується на педагогічній доцільності. Кожен результат навчання супроводжується як теоретичними, так і практичними завданнями, а також орієнтований на розвиток особистісних цінностей. Вчителям пропонуються орієнтовні теми й види діяльності, але вони мають свободу у виборі змісту. Така структура дозволяє індивідуалізувати навчальний процес та адаптувати зміст до рівня розвитку учнів.

Навчальна програма Туреччини структурована навколо трьох навчальних областей:

1. Мистецтвознавство та естетика,
2. Культурна спадщина,
3. Формотворення у візуальному мистецтві.

До кожної з цих сфер закріплені конкретні результати навчання для кожного класу. Програма націлена на поєднання критичного, історичного та практичного підходів у навчанні мистецтву. Вчителю надається свобода у виборі змісту: навчальні матеріали та види діяльності плануються відповідно до педагогічних уподобань. Цей підхід дозволяє адаптувати зміст з урахуванням типу школи, регіональних особливостей та профілю учнів. Зміст програми Туреччини здебільшого має прикладний характер та базується на чітких темах. Мистецтво розглядається як засіб як технічного виробництва, так і культурної передачі.

Українська та турецька програми з образотворчого мистецтва для середньої освіти мають низку спільних рис. Обидві освітні системи базуються на трикомпонентній структурі навчальних програм, що передбачає поділ змісту на окремі навчальні області або компоненти. Вчителям надається певна педагогічна автономія у реалізації навчальних результатів,

а запропоновані види діяльності мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими. В обох програмах наголошується на важливості індивідуального й культурного сприйняття мистецтва з боку учнів. Водночас існують суттєві відмінності у філософії структурування та змістовому наповненні програм. Турецька програма характеризується більш технічним, дисциплінарним підходом із сильним акцентом на історичний аспект та художню традицію, тоді як українська програма орієнтована на багатовимірний розвиток особистості, що включає емоційно-ціннісну сферу, соціальну свідомість і міжпредметну інтеграцію. Мистецький зміст в українській програмі трактується не лише як передача знань, але й як інструмент формування естетичного досвіду, етичних цінностей та їх зв'язку з життєвими реаліями.

Навчальні програми обох країн надають вчителю гнучкість у плануванні змісту та забезпечують базову структуру для розвитку учнів у галузі мистецтва. Проте Туреччина дотримується більш структурованого, орієнтованого на прикладне навчання підходу, тоді як Україна обирає більш цілісний, гнучкий підхід, що базується на емоційних та етичних цінностях. Ці відмінності відображають специфіку мистецької освіти в кожній країні та її зв'язок з освітньою філософією.

3. Подібності та відмінності у процесах навчання й викладання в програмах з образотворчого мистецтва середньої освіти Туреччини та України

Навчальні програми з образотворчого мистецтва для середньої школи України та Туреччини базуються на принципі гнучкості в освітньому процесі, проте демонструють чіткі відмінності щодо пріоритетів та акцентів на етапі реалізації.

Навчальна програма України, навпаки, ґрунтується на цілісному, особистісно орієнтованому та міждисциплінарному підході. Освітній процес адаптується до інтересів і здібностей учнів, а головна мета — допомогти учню осмислити мистецтво як на особистісному, так і на суспільному рівні. Програма, орієнтована на діяльність, надає особливого значення творчим процесам, емоційному залученню та формуванню цінностей. Крім практичних

завдань, систематично інтегруються портфоліо, проектне навчання, групові взаємодії та використання цифрових медіа. Вчитель має високу автономію не лише в доборі змісту, а й у плануванні часу та процесі оцінювання.

Навчальна програма Туреччини має гнучку, орієнтовану на учня структуру, що відповідає природі мистецтва. Вона передбачає повагу до індивідуального темпу розвитку та способів творчого самовираження кожного учня, заохочуючи різні рівні залучення до процесу навчання. Вчителям надається свобода у виборі змісту, методів та форм діяльності. Учням пропонується створення оригінальних художніх робіт з використанням різноманітних матеріалів і технік, а також використання цифрових технологій на уроках. Однак через дисциплінарну побудову програми (живопис, скульптура, графіка тощо), навчання більше зосереджене на технічних навичках і передачі культурної спадщини. Емоційні й соціальні аспекти освіти також присутні, але опосередковано.

Навчальні програми з образотворчого мистецтва середньої освіти України та Туреччини мають спільну орієнтацію на учнецентрованість, що проявляється у наданні вчителю гнучкості у виборі змісту та методів викладання. Обидві програми акцентують увагу на практичному навчанні, розвитку творчості, повазі до індивідуальних особливостей учнів, а також на інтеграції сучасних технологій у мистецьку діяльність. Проте існують концептуальні розбіжності.

Турецька програма зосереджена на створенні мистецького продукту та формуванні технічних умінь, тоді як українська спрямована на розвиток художнього мислення, самовираження й емоційно-соціального досвіду. В українському підході наголошується на міждисциплінарності, формуванні ціннісних орієнтирів та соціокультурної свідомості, тоді як у Туреччині ці аспекти реалізуються в межах тематики культурної спадщини й естетичного розвитку. Крім того, українська програма системно впроваджує методи роботи з портфоліо, проектами та груповими формами, тоді як у турецькій практиці їхнє застосування залежить від індивідуальної ініціативи вчителя.

Процес навчання в Туреччині зосередже-

ний на передачі знань і формуванні технічних навичок, тоді як в Україні мистецтво розглядається як інструмент емоційного, культурного та соціального розвитку особистості. Ця різниця відображає не лише педагогічні уподобання, а й культурне розуміння ролі мистецтва в освіті.

4. Подібності та відмінності в процесах оцінювання в програмах з образотворчого мистецтва середньої освіти Туреччини та України

У навчальних програмах з образотворчого мистецтва для середньої школи України та Туреччини процеси оцінювання побудовані на учнецентричних, гнучких та багатовимірних підходах. В обох країнах оцінювання орієнтоване не лише на кінцевий результат, а й на сам процес; при цьому враховується індивідуальний розвиток учня, рівень участі та креативна продуктивність.

Навчальна програма України будує процес оцінювання як індивідуалізовану, мотивуючу систему, зосереджену на розвитку учня. У центрі уваги — ставлення до мистецтва, зусилля, креативність та рівень залученості учня. Пропонуються сучасні методи, як-от самооцінювання, групова оцінка та постійне спостереження. Цей підхід створює педагогічну рамку, що підтримує внутрішню мотивацію учня та сприяє сприйняттю мистецтва як процесу навчання.

У навчальній програмі Туреччини процес оцінювання планується як такий, що відповідає навчальним результатам і ґрунтується на різноманітних інструментах. Рекомендується поєднувати засоби оцінювання знань емоційної та психомоторної сфер; таким чином застосовується процесно орієнтований підхід, чутливий до індивідуальних відмінностей учнів. Учителям надається свобода у виборі засобів оцінювання, однак також акцентується важливість дотримання академічних і технічних стандартів. Такий підхід Туреччини формує систему оцінювання навколо принципів технічної точності та структурного планування.

Системи оцінювання в програмах з образотворчого мистецтва середньої освіти України та Туреччини мають низку спільних рис, зокрема обидві країни відмовляються від

уніфікованої форми оцінювання на користь комплексного підходу, що враховує як знанневий, так і творчий аспект діяльності учнів. Учителям надається автономія у виборі методів і засобів оцінювання, при цьому наголошується на важливості їх тісного зв'язку із загальним освітнім процесом. Як в Україні, так і в Туреччині, оцінювання виходить за межі перевірки знань, охоплюючи також участь учнів у творчому процесі та рівень їх художнього розвитку. Разом з тим, у підходах спостерігаються відчутні відмінності. Турецька система оцінювання акцентує увагу на технічній компетентності, відповідності національним стандартам та детальному документуванні освітнього прогресу. Натомість українська модель більше орієнтована на емоційну залученість, формування цінностей та розвиток естетичної свідомості. В Україні оцінювання розглядається як педагогічний засіб підтримки і рефлексії, тоді як у Туреччині воно виконує здебільшого функцію інструментального вимірювання досягнутих результатів.

Оцінювання в обох країнах є чутливим до індивідуальних відмінностей, орієнтованим на процес і багатовимірним — що відповідає природі мистецької освіти. Туреччина пропонує структуру, узгоджену з академічними стандартами, тоді як Україна застосовує більш гнучкий, емоційно орієнтований підхід, який розглядає художній досвід учня в цілісному контексті. Обидві моделі відображають сучасне розуміння мистецької освіти, зосереджене на розвитку особистості.

Висновки. Це дослідження, проведене на основі моделі Дж. Бередая, дозволило здійснити комплексний порівняльний аналіз навчальних програм з образотворчого мистецтва для середньої школи України та Туреччини за такими аспектами: цілі, зміст, навчальні компоненти, освітній процес і оцінювання (Bereday, 1964).

Українська програма вирізняється цілісністю, міждисциплінарністю та орієнтацією на цінності. Мистецтво розглядається як інструмент емоційного й культурного розвитку, з акцентом на особистісну інтерпретацію та естетичну чутливість. Турецька програма має структурований, техніко-орієнтований характер, спрямований на передачу традицій, істо-

ричної спадщини та розвиток технічних навичок.

Порівняння результатів навчання у старших класах вказує на відмінності в акцентах: Україна — на креативність і внутрішнє осмислення, Туреччина — на практичні вміння та традиційні підходи.

У процесі навчання український підхід більш гнучкий і зорієнтований на інтереси учня, тоді як турецький — чітко структурований і керований учителем. Оцінювання в Україні спирається на самоаналіз і творчий процес, у Туреччині — на стандартизовану оцінку знань і вмінь.

Таким чином, обидві програми відображають національні освітні філософії. Турецька модель забезпечує збереження культурної ідентичності через мистецьке виробництво, тоді як українська пропонує сучасний підхід, спрямований на формування цінностей, естетики та соціальної свідомості. Отримані результати можуть бути корисними для освітніх політиків, методистів і науковців у процесі вдосконалення програм мистецької освіти відповідно до потреб XXI століття.

Перспективи подальших досліджень. Результати проведеного порівняльного аналізу програм з образотворчого мистецтва у середній освіті України та Туреччини відкривають низку напрямів для подальших наукових пошуків у галузі порівняльної педагогіки та мистецької освіти. До перспективних напрямів досліджень варто віднести:

1. Мультинаціональний порівняльний аналіз навчальних програм з мистецтва, що дозволить виявити універсальні тенденції та культурно специфічні підходи у формуванні змісту мистецької освіти в контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів.

2. Емпіричне вивчення практик впровадження навчальних програм, що включатиме якісні та кількісні методи (спостереження, анкетування, напівструктуровані інтерв'ю), з метою оцінювання ефективності та адаптивності програм у шкільному середовищі.

3. Аналіз освітніх потреб та очікувань учасників освітнього процесу (учнів, вчителів, методистів), що дозволить удосконалити програми відповідно до викликів сучасної школи та соціокультурних трансформацій.

4. Дослідження потенціалу мистецької освіти у формуванні стресостійкості, психологічної підтримки та національної ідентичності в умовах соціальних криз, зокрема воєнних конфліктів, що набуває особливої актуальності для України.

5. Порівняльний аналіз систем професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва з акцентом на інтеграцію цифрових

технологій, педагогічну інноватику та міжкультурну компетентність як ключові чинники професійної ефективності у XXI столітті.

Узагальнюючи, подальші дослідження можуть істотно збагатити науково-теоретичне підґрунтя мистецької освіти, а також сприяти розробці ефективніших освітніх стратегій, орієнтованих на потреби учня та соціальні запити сучасного суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Aksoy, Ş., & Gürbüz, M. (2012). Türkiye ve İngiltere’de Ortaöğretim Görsel Sanatlar Öğretiminin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Kurum ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 260-275. <https://doi.org/10.48066/kusob.1200596>.

Аліксійчук О. (2019). Методика Проведення Підсумкових Уроків Мистецтва в Основній Школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 10–15.

Bekiroğlu, A., & Tantan, A. (2022). İlkokul Görsel Sanatlar Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: Yunanistan ve Türkiye Örneği. In *The 14th International Scientific Research Congress*, (s. 193). <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1418473>

Bereday, G. Z. F. (1964). *Comparative Method in Education*. Holt, Rinehart & Winston.

Buyurgan, S., & Buyurgan, U. (2019). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi* (5. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Feeney, S., & Moravcik, E. (1987). *Aesthetic development in early childhood*. Columbus: Merrill Publishing.

Gülyüz, S. (2021). Türkiye ve Güney Kore sanat eğitimi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Master's thesis, Necmettin Erbakan University*.

Hurwitz, A., & Day, M. (1995). *Children and their Art: Art Education for Elementary and Middle Schools*. Harcourt Brace College Publishers.

Karameşe, E. (2016). Türkiye ve Kanada İlköğretim Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi*, 16-17.

MEB. (2018). Görsel sanatlar dersi öğretim programı (9, 10, 11, ve 12 sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı

Паньок, Т., Канделак, Т., Чиркіна, В., Бреславець, Д., & Глушич, Л. (2021). Вплив української школи мистецтвознавства на формування художньо-естетичних засад у контексті мистецької освіти хнпу імені Г.С. Сковороди. *InterConf*, (91). <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/17062>

Rogan, J., & Aldous, C. (2005). Relationships between the constructs of a theory of curriculum implementation. *Journal of Research in Science Teaching*, 313-336. <https://doi.org/10.1002/tea.20054>

San, İ. (1987). Sanat eğitiminin işlevi. *Eğitim ve Bilim*, 11(63), 15–22.

Stirker, S. (2005). Çocuklarda Sanat Eğitimi. (A. Akın, Çev.) *İstanbul: Epsilon Yayıncılık*. <https://surl.li/sgknlj>

Tatlı, S., & Adıgüzel, O. (2012). Türkiye'deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu incelemesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 143-150. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0012083&lng=1>

Tuna, S. (2020). Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerindeki Ortaokul Görsel Sanatlar Ders Programlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ankara: Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi*.

Верховна Рада України (Законодавство України. Про повну загальну середню освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

Міністерство освіти і науки України. Мистецтво (Рівень стандарту) 10-11класів. <https://surl.li/cjrtlc>

Yüksel, İ., & Sağlam, M. (2012). Eğitim program değerlendirme. *Ankara: Pegem A Yayıncılık*. <https://akts.adu.edu.tr/programme-detail/4/7566/lecture/24113/>

Yılmaz. (2011). Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi. (A. Alakuş, & L. Mercin, Dü) Ankara: Pegem Yayınevi. 388

Данилов, В. В. (2023). Мистецька освіта харківщини: становлення та розвиток. *Програма VII Міжнародної науково-практичної конференції для молодих науковців 25 травня 2023 року*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. <https://sal0.li/1834cb1>

REFERENCES

Aksoy, Sh., & Gurbuz, M. (2012). Türkiye ve İngiltere’de ortaöğretim görsel sanatlar öğretiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi [A Comparative Analysis of Visual Arts Education in Secondary Schools in Turkey and England]. *Kurum ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 260–275. <https://doi.org/10.48066/kusob.1200596>. [in Turkish]

Аліксіичук, О. (2019). *Metodyka Provedennia Pidsumkovykh Urokv Mystetstva v Osnovnii Shkoli* [Methodology of Conducting Final Art Lessons in Primary School]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 10-15. [in Ukrainian]

Bekiroglu, A., & Tantan, A. (2022). İlkokul Görsel Sanatlar Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: Yunanistan ve Türkiye Örneği [A Comparison of Primary School Visual Arts Curricula: The Case of Greece and Turkey]. In *The 14th International Scientific Research Congress* (p. 193). <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1418473> [in Turkish]

Bereday, G. Z. F. (1964). *Comparative Method in Education*. Holt, Rinehart & Winston. [in English]

Buyurgan, S., & Buyurgan, U. (2019). Sanat Eğitimi ve Öğretimi [Art Education and Instruction]. Ankara: Pegem A Publishing. [in Turkish]

Feeney, S., & Moravcik, E. (1987). *Aesthetic development in early childhood*. Columbus: Merrill Publishing. [in English]

Gülyüz, S. (2021). Türkiye ve Güney Kore sanat eğitimi öğretim programlarının karşılaştırılması [A comparative study of art education curricula in Turkey and South Korea]. Master’s thesis, Necmettin Erbakan University. [in Turkish]

Hurwitz, A., & Day, M. (1995). *Children and their Art: Art Education for Elementary and Middle Schools*. Harcourt Brace College Publishers. [in English]

Karameşe, E. (2016). Türkiye ve Kanada İlköğretim Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi [A comparative study of elementary visual arts curricula in Turkey and Canada]. Master’s thesis, Bartın University, 16–17. [in Turkish]

Kavcar, C. (1986). *Gençliğin Daha İyi Eğitimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları. [in Turkish]

Ministry of National Education (MEB). (2018). Görsel sanatlar dersi öğretim programı (9, 10, 11, ve 12 sınıflar) [Visual Arts Course Curriculum (Grades 9, 10, 11, and 12)]. Ankara: Ministry of National Education. [in Turkish]

Paniok, T. V., Kandelaki, T. V., Chyrkina, V. V., Breslavets, D. O., & Hlushych, L. O. (2021). Vplyv ukrayins'koyi shkoly mystetvoznavstva na formuvannya khudozhno-estetychnykh zasad u konteksti mystets'koyi osvity KhNPU imeni H.S. Skovorody [The influence of the Ukrainian school of art studies on the formation of artistic and aesthetic foundations in the context of art education at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University]. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/17062> [In Ukrainian]

Rogan, J., & Aldous, C. (2005). Relationships between the constructs of a theory of curriculum implementation. *Journal of Research in Science Teaching*, 313-336. <https://doi.org/10.1002/tea.20054> [in English]

San, I. (1987). Sanat eğitiminin işlevi [The function of art education]. *Education and Science*, 11(63), 15–22. [in Turkish]

Stirker, S. (2005). *Cocuklarda Sanat Eğitimi* [Art Education in Children] (A. Akın, Trans.). Istanbul: Epsilon Publishing. [in Turkish]

Tatlı, S., & Adıgüzel, O. (2012). Türkiye'deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu incelemesi [A multidimensional analysis of postgraduate theses on comparative education in Turkey]. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 12(2), 143–150. [in Turkish]

Tuna, S. (2020). Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerindeki Ortaokul Görsel Sanatlar Ders Programlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi [A Comparative Evaluation of Middle School Visual Arts Curricula in Turkey and Some European Countries] (Doctoral dissertation, Ankara University). [in Turkish]

Verkhovna Rada of Ukraine. (Legislation of Ukraine. Law on Complete General Secondary Education. Official Bulletin of the Verkhovna Rada (OBVR), 2020, No. 31, Article 226). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. [in Ukrainian]

Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. Mystetstvo (Riven standartu) Navchal'na prohrama dlya 10–11 klasiv [Ministry of Education and Science of Ukraine. Art (Standard Level) Curriculum for Grades 10–11]. <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/mistecztvo-snandart.docx>. [in Ukrainian]

Yüksel, İ., & Sağlam, M. (2012). Eğitim program değerlendirme [Curriculum Evaluation]. Ankara: Pegem A Publishing. [in Turkish]

Yılmaz. (2011). Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi [Art Education and Visual Arts Teaching]. (Eds. A. Alakuş & L. Mercin). Ankara: Pegem Publishing. [in Turkish]

Danylov, V. V. (2023). Mystets'ka osvita kharkivshchyny: stanovlennya ta rozvytok [Art education in the Kharkiv region: formation and development]. Prohrama VII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi dlya molodykh naukovtsiv 25 travnya 2023 roku. Nizhyns'kyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholya. <https://salو.li/1834cb1> [in Ukrainian]

Надійшла до редакції / Received: 12.05.2025
Рекомендовано до друку / Accepted: 23.06.2025

DOI <https://doi.org/10.34142/27091805.2025.6.01.08>© **Küpelî Ali Ertuğrul**

Associate Professor, Department of Art Education, Gazi University, Faculty of Education

Ankara, Turkey

email: aliertugrulkupeli@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-3485-8489>© **Anvarova Arzu**

Master's student Institute of Educational Sciences, Gazi University

Ankara, Turkey

email: anvarova2203@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-4999-8989>**COMPARATIVE STUDY OF VISUAL ARTS CURRICULA FOR SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AND TURKEY**

This article presents a comparative analysis of visual arts curricula in secondary education institutions in Ukraine and Turkey. The curricula of both countries are examined in terms of objectives, content, teaching-learning processes, and assessment systems. The study employs George Bereday's four-stage model of comparative education alongside descriptive analysis. The findings reveal that Turkey's curriculum emphasizes practical skills and the preservation of cultural heritage, while Ukraine's program is based on theoretical foundations and aligns with a European-centered approach. Significant differences are also identified in the organization of instructional processes and assessment methods. The study highlights that art education is not limited to the development of technical skills but is a holistic system that fosters cultural identity and aesthetic sensitivity in individuals.

Object. The purpose of this study is to conduct a comparative analysis of the visual arts curricula in general secondary education institutions in Ukraine and Turkey. The study aims to identify the key goals, content structure, learning outcomes, and assessment strategies of both countries' art education systems within their cultural, social, and political contexts.

Methods. The research is based on George Bereday's four-stage model of comparative pedagogy and descriptive analysis. The content of the curricula is examined across components such as learning goals, competencies, educational processes, and evaluation methods (Bereday, 1964).

Results. The Ukrainian curriculum is characterized by a holistic, interdisciplinary, and value-oriented approach, emphasizing cultural identity, critical thinking, and personal expression through art. In contrast, the Turkish curriculum is structured, discipline-based, and focused on the transmission of technical skills and cultural heritage. While both countries' programs highlight creativity and aesthetic sensitivity, their philosophical foundations and pedagogical priorities differ significantly. Ukraine favors emotional and ethical dimensions, whereas Turkey emphasizes measurable outcomes and artistic production.

Conclusions. The study reveals that both curricula reflect their respective educational philosophies and cultural priorities. Turkish art education aims to preserve national culture and develop practical skills, while Ukrainian art education promotes personal development, intercultural awareness, and social sensitivity. These findings may serve as a foundation for future educational reforms and policy development aimed at balancing creativity, technical competence, and cultural relevance.

Keywords: Art education, comparative pedagogy, secondary education, Ukraine, Turkey.